

**Die Bosmans van Drakenstein
1705–1842.**

Karel Schoeman (red.). 2010. Pretoria:
Protea Boekhuis. 396 pp.
ISBN: 978-1-86919-384-3.

In die verlede het reeds omvattende publikasies oor die Bosmans in Suid-Afrika verskyn, waaronder dié van Sita de Kock, *Die Bosmans van Suid-Afrika, 1707–1965* (Van Schaik, 1968) asook die omvattende werk *Die familie Bosman in Suid-Afrika: 300 jaar* (2008) van Isak P. Bosman. Beide verwys uiteraard na die stamvader Hermanus Bosman, sieketrooster, wat hom vroeg in die agtiende eeu in die Kaap gevestig het.

Karel Schoeman se bydrae is 'n belangrike aanvulling tot die verslagdoening oor die wel en wee van een van die oudste koloniale families in Suid-Afrika. Daar is egter 'n groot verskil. Schoeman se bydrae is hoofsaaklik beperk tot Hermanus Bosman en sy direkte familie en nageslag soos dit ontstaan en ontwikkel het in die gemeente Drakenstein en omgewing van die Paarl en Stellenbosch in die vroegste ontwikkelingsjare van die Kaapse gemeenskap. Gebaseer op 'n goed bewaarde dokumenteversameling (talle persoonlike en formele briewe, gedigte, amp telike dokumente, familiechronologieë en ander), kry die leser 'n omvattende blik op die lewens, belevinge, sentimente en omstandighede van lede van hierdie talryke en invloedryke familie tydens die ongeveer honderd en dertig jaar van die vroegste geskiedenis van die Kaap.

Schoeman se deeglike navorsing beklemtoon die belangrikheid van die rol wat die Gereformeerde Kerk in die vroeë Kaapse gemeenskap gespeel het. In die verspreide en losse gemeenskap van die pioniersjare het die kerk 'n soort struktuur aan die maatskaplike en sosiale lewe verleen. In dié opset het die sieketrooster, Hermanus Bosman, 'n belangrike funksie vervul. Die taak van die

krankebesoeker of sieketrooster was oorspronklik om die predikant by te staan met basiese take soos voorlesing uit die Bybel, voorsang in die kerk, kategeese en die besoek van siekes en lydendes. In die gemeente Drakenstein wat soms vir lang tye sonder 'n predikant moes klaarkom, moes Hermanus Bosman uiteraard funksies vervul wat aan sy amp en persoon groot status verleen het. In dié klimaat het Bosman sy kinders grootgemaak, het sy nageslag uitgebrei en het sommige groot grondbesitters geword en kon Schoeman sodoende met reg na die Bosmans van Drakenstein verwys. Met meesterlike vertolkende ontginning van die gedokumenteerde materiaal tot sy beskikking kon Schoeman benewens 'n historiese feitlike weergawe ook 'n verhaal daarstel van lewendige mense met hulle strewes en lotgevalle.

Juis deur die prominente rol van sieketrooster Hermanus Bosman en sy familie in die Paarl- en Stellenboschomgewing bloot te lê, bied Schoeman ook aan die leser 'n interessante oorsig oor die leefwyse en gebruik van dié gemeenskap. So word dit byvoorbeeld duidelik dat kerktwiste en godsdiens tige spanning in die gemeente soos ons dit vandag ervaar niks nuuts is nie. Dit blyk onder andere uit die verdelende Theronsaak in die gemeente Drakenstein, die spanninge rondom ds. van der Spuy en die destydse verdiepingsoekende piëtistebeweging wat vanuit Europa na die Kaap oorgewaaier het en waarin lede van die Bosmanfamilie 'n besondere rol gespeel het.

Vanuit 'n hedendaagse oogpunt val die betreurenswaardige posisie van slawe in die Kaapse gemeenskap van die agtiende eeu op. Selfs 'n kerkamptenaar soos Hermanus Bosman het by sy dood oor dertien slawe beskik en het die getal slawe wat 'n persoon besit het sy welvaart weerspieël. Formele sendingwerk onder slawe het met groot teenkanting uit gemeentegelidere tot stand gekom met aanduidings dat die Bosman-

nageslag beide positief en negatief daaroor was. Voorts dui Schoeman se navorsing ook daarop dat die Kaapse welvaart van die agtiende eeu in terme van vandag se standarde relatief was weens die baie basiese aard van die geriewe wat die omstandighede tuis toegelaat het. Saam hiermee lei Schoeman ook uit die geraadpleegde dokumente (veral briewe) af dat die Bosmans en hulle bure se geestelike en intellektuele wêreld baie eng was. Dit blyk uit die onderlinge twiste oor beuselagtighede in die kerklewe en omslagtige briefwisseling wat kenmerkend was van 'n "verstilde plattelandse wêreldjie".

Die versameling aangehaalde Bosman-dokumente uit die jare 1705 tot 1841 is 'n insiggewende spieëlbeeld van Bosmanfamilielede in die Kaap en Nederland om familiebande te onderhou en van hoe die Bosmans aan die Kaap hulle lewe gerig en gereël het. 'n Deurlopende kenmerk van veral die onderlinge briefwisselings en dikwels ook van die formele dokumentasie is die skrywers se bewustheid en erkenning van hulle afhanklikheid van God. Dit blyk dat siektes en die moeilike herstel daarvan die skrywers van briewe en ander dokumente intens bewus gemaak het van menslike broosheid veral wanneer ouderdom 'n rol gespeel het. Opvallend is ook dieselfde ondertoon in die enkele geleentheidsgedigte wat in die geraadpleegde dokumenteversameling voorkom.

Dit is juis teen die agtergrond van 'n diepe godsbeleving na bekering dat Susanna Bosman de Vries, tweede kind en oudste dogter van Hermanus Bosman, se emosiebelaaide en soms selfkastydende lang briewe aan ds. Theodorus van der Groe in Nederland gelees moet word. Vele psalmiste van die Bybel sou waarskynlik by haar kon leer van sielsontboesemende sondebelydenis en meesleurende heilsbelewenis. Hoewel deur die jare waarskynlik deur verskeie penne vir publikasie geredigeer, is die egte, aangrypende en gloeiende sielsbelewensisse op papier van 'n

relatief basies geletterd vrou steeds aanmerklik waarneembaar.

Dieselfde intensiteit van geloofsbeleving in die aangesig van siekte en dood word waargeneem in die lang relaas van Hermanus Bosman se dood deur sy sesde en ongetroude kind, Elizabeth Bosman, self nie 'n baie gesonde mens nie. Hoewel hierdie verslag deur die jare eweneens drastiese publikasie-redigering beleef het, blyk ook hieruit duidelik die liefde, deernis, geloofsvertroue en afhanklikheid wat so kenmerkend van die dokumentasie van die Bosmans van Drakenstein was. Hermanus Bosman se dogter gee in die uiteensetting 'n feitlik stap-vir-stap vorderingsverslag van die verloop van sy siekte en sy smagtende behoefte aan God se ontferming en teenwoordigheid in sy toestand van pyn en vertwyfeling. Elizabeth Bosman gee met haar intense beskrywings ook soms blyke van wat moontlik as die eerste spore van Kaapse letterkundige kreatiwiteit geag kan word. Moontlik is dit gepas dat sy so pertinent verslag gedoen het van die Bosman-stamvader as kerk- en godsman se worstelstryd met sy Skepper in sy laaste weke en dae van doodsangs. Vir die Bosman-nageslag mag die sieketrooster-stamvader se geloofsvertroue en smagting na sy Skepper se erbarming 'n bron van geloofinspirasie wees.

J. P. Bosman

Universiteit van Pretoria, Pretoria